

राज्यात स्वयंअर्थसहायीत विद्यापीठांची स्थापना करण्याची तरतुद करण्यासाठी, त्यांच्या कामकाजाचे व कार्याचे विनियमन करण्यासाठी आणि त्यांचेशी संबंधीत किंवा तदनुषंगिक बाबींसाठी तरतुद करण्याकरीता मार्गदर्शक सूचना.

महाराष्ट्र शासन
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: युएसजी २००६/(२५४/०६)/विशि-४/भाग-२
मंत्रालय, मुंबई - ४०००३२.
तारीख: २९ मे २०१३

प्रस्तावना -

राज्यात स्वयंअर्थसहायीत विद्यापीठे स्थापन करण्यासाठी महाराष्ट्र स्वयंअर्थसहायीत विद्यापीठे (स्थापना व विनियमन) विधेयक २०११ च्या मसुद्यास मंत्रिमंडळाने दिनांक २१/०४/२०११ रोजी मान्यता दिली आहे. सदर विधेयकास विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांनी संमती दिल्यानंतर, सदर विधेयक मा. राज्यपाल यांच्या मान्यतेसाठी सादर करण्यात आले होते. तथापि सदर विधेयकामध्ये राज्य घटनेनुसार व शासनाच्या मागासवर्गीयांच्या आरक्षणाच्या धोरणानुसार आरक्षणाची तरतुद नसल्याने व याबाबत सामाजिक संस्थांनी विरोध दर्शविल्यामुळे, मा. राज्यपाल महोदयांनी भारतीय संविधानाच्या कलम २००(अे) चा वापर करून विधेयकामध्ये आरक्षणाची तरतुद नसल्यामुळे, सदर विधेयक राज्य शासनास परत केले. त्यानंतर राज्य शासनाने सदर विधेयक विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांकडून मागे घेतले आहे. व या अनुषंगाने राज्यात स्वयंअर्थसहायीत विद्यापीठे स्थापन करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे.

शासन निर्णय -

राज्यात स्वयंअर्थसहायीत विद्यापीठांची स्थापना करण्याची तरतुद करण्यासाठी, त्यांच्या कामकाजाचे व कार्याचे विनियमन करण्यासाठी आणि त्यांच्याशी संबंधीत किंवा तदनुषंगिक बाबींसाठी तरतुद करण्याकरीता नवीन मार्गदर्शक सूचना या द्वारे निर्गमित करण्यात येत आहेत. सोबत मार्गदर्शक सुचनांची इंग्रजी व मराठी प्रत जोडली आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१३०५२९९८०८३३७८०८ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्र.रा.कदम)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल तथा विद्यापीठांचे कुलपती यांचे सचिव
२. मा. मुख्यमंत्री, यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
३. मा. उप मुख्यमंत्री, यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
४. मा.मंत्री (उवतंशि), यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५. मा.राज्यमंत्री (उवतंशि), यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
६. मा. महा अधिवक्ता, मुंबई उच्च न्यायालय, मुंबई
७. मा. उच्च न्यायालयाचे सरकारी अधिवक्ता, मुंबई/औरंगाबाद/नागपूर
८. सर्व अकृषी विद्यापीठांचे कुलगुरु,
९. संचालक, उच्च शिक्षण, पुणे
१०. संचालक, (व्यवसाय शिक्षण) संचालनालय, मुंबई,
११. संचालक, (प्रशिक्षण) संचालनालय, मुंबई,
१२. संचालक, तंत्र शिक्षण संचालनालय, मुंबई,

१३. संचालक, कला संचालनालय, मुंबई,
१४. संचालक, ग्रंथालय संचालनालय, मुंबई,
१५. सर्व सह संचालक, उच्च शिक्षण/व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण/तंत्र शिक्षण,
१६. मंत्रालयीन सर्व विभाग,
१७. संचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
१८. उच्च व तंत्र शिक्षण विभागातील सर्व सह सचिव/उप सचिव
१९. मा. प्रधान सचिव (उ.व तं.शि) यांचे स्वीय सहायक.
२०. निवडनस्ती (विशि-४)

New Model Guidelines to provide for establishment of the Self-Financed Universities in the State to regulate their working and functions and for matters connected herewith or incidental thereto

The main guidelines to establish Self-Finance Universities are as follows:-

- 1) This guideline may be called as Maharashtra Self Finance Universities (Establishment and Regulations) Rules / Model Guidelines.
- 2) As per section 3.1 of the University Grants Commission 2003, every self-finance Universities shall be established by the separate bill.
- 3) Sponsoring Body means and includes every Self-Financed Educational Institution established under the following Acts shall be eligible to established Self-Finance Universities.
  - i) A Trust registered under the Bombay Public Trust Act,1950 or a Society Registered under the Societies Registration Act,1860.
  - ii) Any Public Trust registered under the Indian Trust Act, 1882.
  - iii) Any Educational Institution/Self-Finance Universities established under section 25 of the Companies Act,1956.
  - iv) Any existing Colleges/Educational Institutions fulfilling the other conditions and having five post graduate educational departments shall be converted into the Self-Finance Universities.
- 4) The objects of the Self-Finance Universities shall be as follows:-
  - a) To provide learning, teaching, capacity, capability and skills development and research & development in higher and technical education, covering Liberal Arts, Humanities, Social Sciences, Life Sciences & Biotechnologies, Nano Sciences & Technologies, Professional Disciplines such as Engineering, Technology, Management, Business & Commerce, Applied & Creative Arts, Vocational Education, Media, Information & Communication Technology & Education per se and their inter-disciplinary studies & development
  - b) To provide instructions, teaching and training in Higher and Technical Education, Arts, Sports, Culture, Film, Space Technologies, Marine Research and make provisions for research;
  - c) To create higher level of cognitive, affective and psychomotor (head, hearts & hands) abilities;
  - d) To create higher levels of intellectual abilities;
  - e) To create & deploy new educational programs to promote creativity, innovation and entrepreneurship for inventing of new ways for development and social reconstruction and transformation;
  - f) To establish state-of-the-art facilities for education & development;
  - g) To carry out teaching and research and offer continuing quality education programmes;
  - h) To create centres of excellence for research and development in Science & Technology and Socio Economic development, and for sharing knowledge and its application;

- i) To use modern and post-modern processes, mechanisms and technologies for governance and management of learning, teaching, researching, evaluating, developing, organizing and creating socio-economic wealth for individuals and society for 21st century.;
- j) to provide professional & development services to the industry and public organizations & society.;
- k) to start higher education programmes, courses in new and emerging areas with innovative approaches.
- l) to establish links, collaborations and partnerships with other higher education & research institutions in India and abroad.
- m) to institute degrees, diplomas, certificates and other academic distinctions on the basis of examinations, or any other methods of evaluation;
- n) to establish innovative approaches for creation of seamlessness in academic structures, learning time-frames, and working & continuous evaluation processes for nurturing and cultivation of creativity and entrepreneurship;
- o) to pursue any other objectives as may be suggested by the Government;
- p) to ensure that the standard of the degree, diplomas, certificates and other academic distinctions conferred by a university are not lower than those laid down by the All India Council for Technical Education or the National Council for Teacher Education established under the National Council for Teacher Education Act, 1993 or the University Grants Commission Act 1956 or the Pharmacy Council of India constituted under the Pharmacy Act, 1948 or the Bar Council of India constituted under the Advocates Act, 1961 or any other statutory body, as the case may be;

5. (1) As specified in para 3, any sponsoring body (including any private institution conducting an educational activity) desirous of establishing Self-Finance University may submit an application in the format attached herewith along with a detailed project report and Rs.5.00 lakhs as a processing fees.

5. (2) The detailed project report shall contain the following particulars, namely:-

- i) The details of the sponsoring body submitting an application under sub-section (1) along with the copies of its registration certificate, constitution and bye-laws;
- ii) The information regarding financial resources of the sponsoring body along with audited accounts for the past three years for existing private institutions conducting an educational activities OR plan for mobilization for financial resources duly certified by Chartered Accountant for newly established sponsoring body.;
- iii) The name, location and headquarters of the proposed university;
- iv) The objects of the university ;
- v) The availability of land and details of buildings and infrastructure facilities, if already exists; OR the master plan for land acquisition, building construction and infrastructure establishment , in compliance with the applicable regulations of local & state bodies.
- vi) The proposed plan / availability of academic facilities including teaching and non-teaching staff, if any, at the disposal of the sponsoring body;

- vii) the details of plans for campus development such as construction of building, development of structural amenities and infrastructure facilities and procurement of equipments, etc., to be undertaken before the university starts functioning and phased programme for first five years;
- viii) the phased outlay of capital expenditure proposed for the next five years and its sources of finance ;
- ix) the nature and the type of programme of study and research proposed to be undertaken by the university and their relevance to the development goals and employment needs of the State and phasing of such programme for the first five years with course-wise enrolment targets ;
- x) the experience and expertise in concerned disciplines at command of sponsoring body ;
- xi) the nature of facilities, courses of study and work of research proposed to be started ;
- xii) the estimated recurring expenditure course-wise or activity-wise, source of finance and estimated expenditure per student ;
- xiii) the scheme of mobilization of resources and the cost of capital thereto and the manner of repayment of such sources ;
- xiv) the scheme for generation of funds internally, through the recovery of fees from the students, revenues anticipated from consultancy services and other activities relating to the objects of the university, and other anticipated income;
- xv) the system proposed to be followed for selecting students for admission to the courses of study of the university;
- xvi) whether the university proposes to undertake some programme related to local needs. If so, the nature of specialized teaching, training or research activities to be undertaken by the university so as to fulfil this objective ;
- xvii) whether the university proposes to start some programs for the benefits of farmers, agricultural labours, labourers women and industries. If so, details thereof may be given;
- xviii) details of playgrounds and other facilities available or proposed to be created for games and sports and extra curricular activities like National Cadet Corps, National Service Scheme, etc.
- xix) the arrangements proposed to be made for academic auditing;
- xx) justification regarding the necessity of establishment of the proposed university;
- xxi) commitment to follow the norms of the regulatory bodies;
- xxii) such other details as may be prescribed;
- xxiii) such other details as the sponsoring body may like to give.

6) (1) On receipt of the proposal and detailed project report for establishment of the University, the Government shall get the Proposal and DPR reviewed by the committee set up by the Government Consisting of the following members, namely:-
The Committee Shall Consist of the following member namely:-

(i) The Secretary/Principal Secretary, Higher and Technical Education Department	Ex-officio Chairperson;
(ii) The Secretary/Principal Secretary of the concerned Department. (a) Finance Dept. (b) Planning Dept. (c) Revenue & Forest Dept.	Member
(iii) Vice-Chancellor of the University nominated by the Government, preferably of the Concerned subject.	Member
(iv) Three distinguished academicians, researchers or experts nominated by the Government.	Member
(v) Officer of the Higher and Technical Education Department, not below the rank of Deputy Secretary.	Member Secretary
(vi) The person having in-depth knowledge and experience in the subject concerned with the project may be invited for the meeting of the committee. Such invited person may take part in the discussion, but shall have no right to vote”;	

(2) The members of the Committee, other than the ex-officio members, shall receive such remuneration and allowances and shall hold the office for such period as may be specified by the Government by an order issued in this behalf and published in the official Gazette.

(3) The Committee shall scrutinize the proposal and project report on the following grounds, namely :-

- a) financial soundness and assets of the sponsoring body and its ability to set up the infrastructure of the proposed university;
- b) background of the sponsoring body that is to say its expertization and experience in the field of education, its general reputation, etc. and its commitment to follow the norms of the regulatory bodies;
- c) Potential of the academic program proposed to be offered that is to say ability of the academic program to develop the human resources as per the requirements of the contemporary demand; including the newness of the program as defined in the objectives..

(4) The Committee while scrutinizing the proposal and project report under sub-section (3) may call for such other information from the sponsoring body as it thinks

proper.

(5) The Committee may suggest changes if it finds discrepancies in DPR and convey the same to the sponsoring body for consideration and compliance within specified period.

(6) The Committee shall scrutinize all the application and DPR received and submit its report to Government within a period of 2 months from the dated of receipt of the applications.

Provided that, time granted for compliance with the suggestions, if any, under sub-section (5) shall be excluded while computing the period of two months:

Provided further that, the Government may extend the period of submission of report by the Committee by a period not exceeding six months.

7.(1) After the receipt of the report of the Committee constituted under section 6, if the Government is satisfied that it is advisable to establish the university, it may issue a letter of intent and require the sponsoring body to,

- a) Establish an endowment fund.
- b) One) To consider as sponsoring body, it shall submit the title deeds showing that a sponsoring body own and is in a possession of a minimum land of 10 acres to 50 acres such as
  - i) Rural Area 50 acres
  - ii) Tahasil or District Head Quarters 25 acres
  - iii) Divisional Head Quarters 15 acres
  - iv) Mumbai Metropolitan Region 10 acres

Two) The institutions having its own land or having minimum 30 years lease land shall be eligible for establishing Self-Finance Universities and submit the title deeds showing that the sponsoring body owns the said land/ having the said land on lease.

Three) (i) The admissions in the University shall be made strictly on the basis of merit.

(ii) Merit for admission in the University may be determine either on the basis of marks or grade obtain in the qualifying examination and achievements in curricular and extracurricular activities or on the basis of marks or grade obtained in the entrance test conducted at state level either by an association of University conducting similar courses or by any other agency of the state.

Provided that, admission in Professional and Technical courses shall be made only through entrance test

(iii) As per the policy, of the Maharashtra State, the reservation for various social categories is for scheduled castes (SC) 13%, Scheduled Tribes (ST) 7%, Vimukat Jattis (VJ-A) 3%, Nomadic Tribes (NT-B) 2.5%, Nomadic Tribes (NT-C) 3.5%, Nomadic Tribes (NT-D) 2%, Other Backward Class (OBC) 19%, Special Backward Category (SBC) 2%. The total reservation is 52%.

The Supreme Court in the case of Indra Sawhniy V/s Union Of India has held that reservation shall not exceed 50%. Therefore, in the Self-Finance Universities there should be a provision of 50% reservation for admission. After the admission courses as per merit list, if any seats reserved for backward class remains vacant then maximum 2% on the vacant post of the total admission strength shall be filled from the Special Backward Category candidates . The total reservation in any case shall not exceed 50% provided that the reimbursement of the fees or any other expenditure shall not be reimbursed by the Government.

iv) The Universities established by minorities shall be excluded from the ambit of the said reservation.

Four) Fulfill such other conditions and provide such other information as may be prescribed by the Universities Grants Commission and any other Statutory Body establish by law.

Five) Construct a minimum of 15,000 square meters of covered space for administrative purposes and for conducting academic programmes, if not already constructed.

Six) Purchase books and journals of at least Rs.10 lacs or as per the norms of regulating bodies, whichever is higher, and give undertaking to invest within first three years not less than rupees 50 lacs or as per the norms of regulating bodies, whichever is higher, on books, journals, computers, library networking and other facilities so as to make the library facilities adequate for contemporary teaching and research ;

Seven) Purchase equipments, computers, furniture, other mobile and immobile assets and infrastructure facilities worth rupees 20 lacs or as per the norms or regulating bodies and give undertaking to procure within the first five years, equipments, computers, furniture, other mobile and immobile assets and infrastructure facilities worth not less than rupees one crore or as per the norms of regulating bodies, whichever is higher ;

Eight) Give undertaking to appoint at least 1 Professor, 2 Readers and adequate number of Lecturers along with necessary supporting staff in each department or discipline to be started by the University ;

Nine) Give undertaking to take up co-curricular activities like seminars, debates, quiz programmes and extracurricular activities like games, sports, National Service Scheme, National Cadet Corps etc. for the benefit of students

as per the norms laid down by the regulating bodies ;

Ten) give undertaking for establishment of provident fund and to take up welfare programmes for the employees of the University ;

Eleven) Fulfil such other conditions and provide such other information as may be prescribed by the University Grants Commission, All India Council for Technical Education or any other statutory body established by the law of the Union or State Government.;

Twelve) Give undertaking not to dissolve the University before 15 years of its establishment and if the University is dissolved before 25 years all the assets of the University without liabilities and free from all encumbrances will vest with the Government.

Thirteen) Give undertaking that all the assets of the University without liabilities and free from all encumbrances will vest with the Government if the University is dissolved on account of the contravention of provisions of the Act, Rules, Statutes, Ordinances, Regulations, directives of the Government and other statutory bodies.;

2). The sponsoring body shall fulfil the requirements and conditions specified in sub-section (1) and shall report the compliance to the Government within a maximum period of one year from the date of issue of letter of intent. However, the Government may extend the said period in exceptional circumstances. On receiving the compliance report, the Government shall appoint a Committee as may be specified, to verify the compliance report. The said committee shall submit its report to the Government within one month from the date of its constitution specifying whether the sponsoring body has fulfilled the requirements and conditions laid down in sub-section (1). However, Government may extend the period of submission of report by the said Committee for the maximum period of three months ;

3). If the sponsoring body has failed to comply with the provision of sub-section (1), its proposal submitted under section 5 shall stand rejected and the letter of intent issued under sub-section (1) shall be deemed to have been withdrawn.

8. After receipt of the letter of intent from the Government, the sponsoring body shall convey its compliance report to Government.

9. After receipt of the compliance report of the sponsoring body if all the terms and conditions fulfilled, the proposal will be submitted for the approval of the cabinet.

10. After approval of the cabinet, the bill for establishing Self-Finance University shall be submitted to both the houses of the assembly. After

approval of the bill by the assembly the Self-Finance University shall be established.

Guidelines for the preparation of the Self-Finance University bill to be submitted to the assembly. The Self-Finance University bill shall include the following sections along with other particulars.

- 1. Name of the Self-Finance University:-** The proposed bill should include the information regarding the name and place of the Self-Finance University.
- 2. Definitions:-** The proposed bill should include the definition of the words used in the bill.
- 3. Objects of the University:-** The detail information regarding the objects of the Universities should be included in the bill.
- 4. University open for all:-** The provision regarding the self-finance University open for all shall be include in the proposed bill.
- 5. University should be Self-Financed:-** The University established under the proposed bill shall be the Self-Financed University and shall not have any right to any financial help from the Government.
- 6. Endowment fund of the Self-Finance University:-** There should a provision of endowment fund in the Self-Finance University bill. Endowment fund of Rs.10.00 crore shall be established by the University situated in the Mumbai or Mumbai Sub-Urban District and Rs.5.00 crore in case the University situated outside the Mumbai or Mumbai Sub-Urban District. There should be a provision regarding use of endowment fund, income from endowment fund and its use.
- 7. General fund of the Self-Finance University:-** There should be a provision of constitution of the general fund of University, sources of the general fund eg. fees and other charges, contribution made by the sponsoring body, donation or gift and income from any other sources.
- 8. Use of General Fund:-** There should be a provision in the proposed bill regarding the use of the general fund, information regarding the objects of use of general

fund .

9. **Officers of the Self-Finance University:-** The proposed Self-Finance University bill shall have the provision regarding the chairman, Vice-Chancellor, Registrar, Finance & Accounts Officer, Examination Controller and other Officers of Self-Finance University.
10. **Appointment of president of Self-Finance University:-** The proposed self-Finance University bill shall include the provision of appointment of president, terms and condition of appointment , tenure of appointment, duties and powers of the president.
11. **Removal of President:-** The proposed Self-Finance University bill should have clear provision regarding the procedure and circumstances of removal of the president.
12. **Appointment of Vice-Chancellor of Self-Finance University:-** The proposed self-Finance University bill shall include the provision of appointment of Vice-Chancellor, terms and condition of appointment , tenure of appointment, duties and powers of the Vice-Chancellor.
13. **Removal of Vice-Chancellor:-** The proposed Self-Finance University bill should have clear provision regarding the procedure and circumstances of removal of the Vice-Chancellor.
14. **Appointment of the Registrar of the Self-Finance University:-** The provisions regarding the procedure for appointment of Registrar, terms and conditions of appointment, remuneration to the Registrar, who shall be the appointing authority of the Registrar shall be included in the proposed Bill.
15. **Appointment of the Finance and Accounts Officer of the Self-Finance University:-** The provisions regarding the procedure for appointment of Finance and Accounts Officer, terms and conditions remuneration to the Finance and Accounts Officer, who shall be the appointing authority of the Finance and Accounts Officer shall be included in the proposed Bill.
16. **Appointment of the Controller of Examination:-** There should be a provision regarding appointment of the Controller of Examination their duties and responsibility there should also have provision regarding, in whose superintendence, direction and guidance he will work.

17. Other Officer of the Self-Finance Universities:- There should be a provision regarding appointment of the other officer there remuneration there service condition etc., in the proposed Self-Finance University Bill.

18. Authorities of Self-Finance Universities:- There should be a provision regarding authorities of the Universities namely the Governing body the executive committee, academic council, board of examination etc., in the Self-Finance University Bill.

19. Governing Body:- There should be provision regarding, who will be the members of governing body, powers and duties of governing body etc., in the said proposed Self-Finance University Bill.

20. Executive Committee:- There should be provision regarding, who will be the members of Executive Committee, powers and duties of Executive Committee etc., in the said proposed Self-Finance University Bill.

21. Academic Council:- There should be provision regarding, who will be the members of Academic Council, powers and duties of Academic Council etc., in the said proposed Self-Finance University Bill.

22. Board of Examination:- There should be provision regarding, who will be the members of Board of Examination, powers and duties of the Board of Examination function and tenure of the Board of Examination in the Self-Finance University Bill.

23. Other Authorities:- There should be a provision regarding the constitution powers, function and tenure of the other authorities in the proposed Self-Finance University Bills.

24. Committees:- The Committees constituted by the authorities of the Universities there terms of reference, task of the committee, period of the committee shall be included in the proposed Self-Finance University Bills.

25. First Statutes of the University:- The provision regarding, powers of making first statute, powers to give approval to the first statute, and the subject matters for which provision to be made in the first Statutes should be included in the proposed Self-Finance University Bill.

26. Subsequent Statutes of the University:- The provision regarding, powers of making Subsequent statute, powers to give approval to the Subsequent statutes, and the subject matters for which provision to be made in the Subsequent Statutes should be included in the proposed Self-Finance University Bill.

27. First Ordinances:- The provision regarding, powers of making the first ordinances, powers to give approval to the First Ordinances and the subject matters for which provision to be made in the first ordinances should be included in proposed Self Finance University Bill.

28. Subsequent Ordinances:- The provision regarding, powers of making the subsequent ordinances, powers to give approval to the Subsequent Ordinances and the subject matters for which provision to be made in the subsequent ordinances should be included in proposed Self-Finance University Bill.

29. Admission and Reservation for the Courses of Self Finance Universities:- The proposed Self-Finance University Bill should have clear provision regarding admission and reservation for the courses of Self-Finance Universities as per Government policy.

30. Examination of Self-Finance Universities:- Provision regarding examination, time-table of examinations should be mentioned in the proposed Self-Finance University Bill.

31. Declaration of Results of Self-Finance Universities:- Provision regarding the declaration of the results, and specified the time limit of declaration of results should be mentioned in the proposed Self-Finance University Bill.

32. Fee Structure of Self-Finance Universities:- There should be provision regarding Fee Structure of the courses of Self-Finance Universities in the proposed Self-Finance Universities Bill.

33. Application of Maharashtra Educational Institution (Prohibition of Capitation Fee) Act, 1987 to Self-Finance Universities:- There should be provision regarding application of Maharashtra Educational Institution (Prohibition of Capitation Fee) Act, 1987 to Self-Finance Universities in the proposed Self-Finance Universities Bill.

34. Annual Report of the Self-Finance Universities:- There should be provision regarding who will prepare annual report and include information therein regarding steps to be taken by University to fulfil the objects of the Self-Finance Universities in the proposed Self-Finance Universities Bill.

35. Annual Accounts of the Self-Finance Universities:- There should be provision in regarding preparation of annual accounts and balance sheet of the Universities, and audit of the same in the proposed Self-Finance Universities Bill.

36. Proceedings of Universities Authority shall not be invalidated just because of vacancy of the post.

37. Mode of proof of University Self Finance University records:- There should be provision regarding procedure for accepting receipts ,application etc., as a mode of proof.

38. Dissolution of Self Finance Universities by sponsoring body :- There should be provision regarding winding up of Self Finance Universities, its procedure and legal reference in the proposed Self Finance Universities Bill.

39. Power of Government:- The proposed Self Finance Universities bill should have clear provisions regarding the power of Government.

40. Power to make rules:- There should be a clear provision in proposed bill regarding making the rules for Self-Finance Universities.

41. Power to Remove Difficulties:- After establishing the Self-Finance Universities by this Act, if any difficulties arises, the provision for power to remove difficulties should be included in the proposed Self-Finance Universities Bill.

---XXX---

Format of Application

1. Name of Sponsoring Body
2. Registration Certificate, Constitution and Bye-laws of the Sponsoring Body
3. Address of the proposed Self-Finance Universities.
4. Details of the Land of Self-Finance Universities.
5. Whether detailed project report attached to the application.
6. Information regarding constitution of endowment fund.
7. Declaration of Applicant:- Even though I have applied for permission of establishment of Self-Finance Universities vide this application, I know it very well that it is not binding on Government of Maharashtra to grant permission for the establishment of said University.

Signature & Stamp of the Applicant

Encl: As above.

शासन निर्णय क्रमांक युएसजी-२००६/(२५४/०६)विशि-४ (भाग-२), दिनांक २९ मे, २०१३ चे सहपत्र

राज्यात स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांची स्थापना करण्याची तरतूद करण्यासाठी, त्यांच्या कामकाजाचे व कार्याचे विनियमन करण्यासाठी आणि त्यांच्याशी संबंधित किंवा तदनुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्याकरिता मार्गदर्शक सूचना

स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ स्थापन करण्यासाठी विहित केलेल्या मुख्य मार्गदर्शक सूचना खालीलप्रमाणे आहेत.

१. या नियमावलीस महाराष्ट्र स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठे (स्थापना व विनियमन) नियमावली/नवीन मार्गदर्शक प्रणाली असे म्हणावे.
२. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या २००३ च्या रेग्युलेशन मधील ३.१ नुसार प्रत्येक स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ स्वतंत्र विधेयकाद्वारे स्थापन होईल.
३. खालील अधिनियमान्वये स्थापित झालेली कोणतीही स्वयं अर्थसहाय्यित शैक्षणिक संस्था राज्यात स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाची स्थापना करू शकेल.

(एक) मुंबई सार्वजनिक विश्वस्थ व्यवस्था अधिनियम १९५० अन्वये नोंदणी केलेली विश्वस्थ व्यवस्था किंवा सोसायटी नोंदणी अधिनियम १८६०, अन्वये नोंदणी केलेली संस्था.

(दोन) भारतीय न्यास अधिनियम १८८२ अन्वये नोंदणीकृत असलेली कोणतीही सार्वजनिक विश्वस्थ व्यवस्था.

(तीन) कंपनी कायदा १९५६ च्या कलम (२५) खाली नोंदणीकृत असलेली कोणतीही शैक्षणिक संस्था/स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ.

(चार) सध्या अस्तित्वात असलेली सक्षम महाविद्यालये / शैक्षणिक संस्था यांच्याकडे किमान ५ शैक्षणिक पदव्युत्तर विभाग कार्यरत आहेत. त्यांना इतर अटींची पूर्तता होत असल्यास स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांमध्ये रूपांतर करता येऊ शकेल.

४. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाची उद्दिष्टे पुढील प्रमाणे असतील :-

(क) उच्च व तंत्र शिक्षणामध्ये अभियांत्रिकी तंत्रज्ञान, व्यवस्थापन, व्यवसाय व वाणिज्य, उपयोजित व सृजनात्मक कला, व्यावसायिक शिक्षण, प्रसारमाध्यम, माहिती व दळणवळण तंत्रज्ञान व स्वभावतः शिक्षण व त्यांच्या अध्ययनाच्या विविध विद्याशाखा विषयक अभ्यासक्रम व विकास या सारख्या मुक्त कला, मानव्य विद्या, सामाजिक शास्त्रे, जीवन शास्त्रे आणि जैव तंत्रज्ञाने, लघुतम (नॅनो) शास्त्रे व तंत्रज्ञाने, व्यावसायिक विद्याशाखा यांचा अंतर्भाव करून अध्ययन, अध्यापन, क्षमता, कर्तृत्व व कौशल्य विकास आणि संशोधन व विकास यांची तरतूद करणे;

(ख) उच्च व तंत्र शिक्षण, कला, क्रिडा, संस्कृती, फिल्म, अवकाश तंत्रज्ञान, सागरी संशोधन या विषयांमधील शिक्षण, अध्यापन व प्रशिक्षण देणे, आणि संशोधनासाठी तरतूद करणे.

(ग) उच्चस्तरीय अशी बोधात्मक, भावात्मक आणि मनोकारक (मस्तक, हृदय आणि हस्त) क्षमता निर्माण करणे;

(घ) उच्च प्रतीची बौद्धिक क्षमता निर्माण करणे ;

(ङ) विकास व सामाजिक पुनर्रचना आणि परिवर्तन याकरिता नवीन मार्ग शोधून त्याद्वारे सर्जनशीलता, अभिनव उपक्रम आणि उद्यमशीलता यांना चालना देण्यासाठी नवनवीन शैक्षणिक कार्यक्रम निर्माण करणे आणि त्यांचा जास्तीत जास्त चांगला वापर करणे ;

(च) शिक्षण आणि विकास यासाठी अत्याधुनिक सुविधा निर्माण करणे ;

(छ) अध्यापन व संशोधन करणे आणि निरंतर गुणवत्ता शिक्षणाचे कार्यक्रम उपलब्ध करून देणे ;

(ज) विज्ञान व तंत्रज्ञान या विषयात आणि सामाजिक व आर्थिक विकासात संशोधन व विकास करण्याकरिता आणि ज्ञानाचे आदानप्रदान व उपयोजन करण्याकरिता, उत्कृष्ट केंद्रांची निर्मिती करणे ;

(झ) व्यक्तिगत आणि २१ व्या शतकातील समाज यांच्याकरिता अध्ययन, अध्यापन, संशोधन, मूल्यमापन, विकास, संघटन व निर्मिती करणे व सामाजिक व आर्थिक संपत्तीचे व्यवस्थापन करणे आणि यासाठी आधुनिक आणि आधुनिकेतर प्रक्रिया, यंत्रणा व तंत्रज्ञान यांचा वापर करणे ;

(त्र) उद्योग आणि सार्वजनिक संघटना आणि समाज यांना व्यावसायिक व विकासविषयक सेवा पुरविणे ;

(ट) नवीन व नव्याने उदयाला येत असलेल्या क्षेत्रांमध्ये अभिनव कार्यक्रमांसह उच्च शिक्षणाचे कार्यक्रम, अभ्यासक्रम सुरु करणे ;

(ठ) भारतातील आणि परदेशातील इतर उच्च शिक्षण व संशोधन संस्थांशी संबंध, सहयोग आणि भागीदारी प्रस्थापित करणे ;

(ड) परीक्षांच्या आधारे, किंवा मूल्यमापनाच्या अन्य कोणत्याही पद्धतीच्या आधारे पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे आणि इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी देण्याचे सुरु करणे ;

(ढ) अभिनव दृष्टिकोन प्रस्थापित क्हावा म्हणून, विद्याविषयक संरचना-पद्धती, अध्ययन समय-चौकट यांमध्ये एकसंधता निर्माण करणे आणि सर्जनशीलता व उद्यमशीलता यांचे पोषन करून तसेच त्यांची योग्य जोपासना होण्यासाठी कार्यक्षम व मूल्यमापन प्रक्रिया सातत्याने करीत राहणे ;

(ण) शासनाने सुचवलेल्या अन्य कोणत्याही उद्दिष्टांचा पाठपुरावा करणे :

(त) विद्यापीठाने प्रदान केलेल्या पदव्या, पदविका, प्रमाणपत्रे आणि इतर विद्याविषयक विशेषोपाधी या, अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद अधिनियम, १९९३ अन्वये स्थापन करण्यात आलेल्या राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषदेने किंवा विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम, १९५६ अन्वये स्थापन करण्यात आलेल्या विद्यापीठ अनुदान आयोगाने किंवा औषधशास्त्र अधिनियम, १९४८ अन्वये घटित करण्यात आलेल्या भारतीय औषधशास्त्र परिषदेने किंवा अधिवक्ता अधिनियम, १९६१ अन्वये घटित करण्यात आलेल्या भारतीय विधि परिषदेने किंवा, यथास्थिति, इतर कोणत्याही सांविधिक मंडळाने निर्धारित केलेल्या दर्जापेक्षा कमी दर्जाच्या नसतील, याची सुनिश्चिती करणे.

५. (१) स्वयं-अर्थसहाय्यित विद्यापीठ स्थापन करण्यास इच्छुक असलेले परिच्छेद ३ मध्ये नमूद केल्यानुसार स्थापन झालेले कोणतेही प्रायोजक मंडळ (शैक्षणिक कार्यक्रम चालविणारी कोणतीही खाजगी संस्था धरून) रु. ५ लक्ष इतक्या संस्करण फीसह, विद्यापीठाची स्थापना करण्याबाबतचा प्रस्ताव अंतर्भूत असणाऱ्या सविस्तर प्रकल्प अहवालासह शासनाकडे अर्ज करील. हा अर्ज सोबत जोडलेल्या नमून्यामध्ये सादर करणे आवश्यक राहिल.

(२) सविस्तर प्रकल्प अहवालात पुढील तपशिलाचा अंतर्भाव असेल :-

(एक) पोट-कलम (१) अन्वये अर्ज सादर करणाऱ्या प्रायोजक मंडळाचे नोंदणी प्रमाणपत्र, त्याची घटना व त्याचे उप-विधी यांच्या प्रतीसह त्याची तपशीलवार माहिती ;

(दोन) शैक्षणिक कार्यक्रम चालविणाऱ्या विद्यमान खाजगी संस्थांच्या बाबतीत मागील तीन वर्षांच्या लेखापरीक्षित लेख्यांसह प्रायोजक मंडळाच्या आर्थिक साधन स्रोतांसंबंधीची माहिती किंवा नव्याने स्थापन

झालेल्या प्रायोजक मंडळाच्या बाबतीत सनदी लेखापालाकडून यथोचितरित्या प्रमाणित करण्यात आलेली आर्थिक साधनस्रोत निर्माण करण्यासाठीची योजना.

(तीन) प्रस्तावित विद्यापीठाचे नाव, ठिकाण आणि मुख्यालय ;

(चार) विद्यापीठाची उद्दिष्टे

(पाच) जमिनीची उपलब्धता तसेच त्यावर इमारती व पायाभूत सुविधा अगोदरपासूनच असतील तर त्यांचा सविस्तर तपशील; किंवा स्थानिक आणि राज्यस्तरीय संस्था यांना लागू असलेल्या विनियमांचे अनुपालन करून, जमीन संपादनाकरिता, इमारतीच्या बांधकामाकरिता व पायाभूत सुविधा प्रस्थापित करण्याकरिता बृहत योजना ;

(सहा) शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी असल्यास त्यांच्यासह, प्रायोजक मंडळाकडे कामाचा निपटारा करण्यासाठी असलेली प्रस्तावित योजना व विद्याविषयक सुविधांची उपलब्धता ;

(सात) विद्यापीठ कार्यरत होण्यापूर्वी इमारती बांधणे, संरचनात्मक सोरींचा व पायाभूत सुविधांचा विकास करणे आणि साधनसामग्री मिळविणे, इत्यादी यांसारख्या विद्यापीठ क्षेत्र विकासाच्या योजनांचा तपशील आणि पहिल्या पाच वर्षांमधील कार्यक्रमांची टप्पानिहाय रुपरेषा

(आठ) पुढील पाच वर्षांसाठी प्रस्तावित केलेला भांडवली खर्चाचा टप्पानिहाय विनियोग आणि त्याचे वित्तीय स्रोत ;

(नऊ) विद्यापीठाने हाती घेण्याचे प्रस्तावित केलेल्या, अभ्यास आणि संशोधन कार्यक्रमांचे स्वरूप व प्रकार आणि राज्याची विकासविषयक उद्दिष्ट व रोजगारविषयक गरजा यांच्या संदर्भात असलेली त्यांची सुसंगतता आणि पहिल्या पाच वर्षांमधील, अशा कार्यक्रमांची टप्पानिहाय रुपरेषा आणि अभ्यासक्रमनिहाय प्रवेशक्षमतेची लक्ष्ये ;

(दहा) प्रायोजक मंडळाच्या अधिपत्याखाली असणाऱ्या संबंधित विद्याशाखेतील अनुभवी व तज्ज्ञ व्यक्ती ;

(अकरा) ज्या सुविधा देण्याचे व अभ्यासक्रम व संशोधन कार्य सुरु करण्याचे प्रस्तावित केले असेल त्यांचे स्वरूप ;

(बारा) अभ्यासक्रमनिहाय किंवा उपक्रमनिहाय अंदाजित आवर्ती खर्च, वित्तीय स्रोत आणि प्रत्येक विद्यार्थ्यावरील अंदाजित खर्च ;

(तेरा) साधनसंपत्ती एकत्रित करून कामी लावण्याची योजना आणि त्यासाठी येणारा भांडवली खर्च आणि अशा साधनसंपत्तीच्या परतफेडीची रीत ;

(चौदा) विद्यार्थ्यांकडून घेतली जाणारी फी, विद्यापीठाच्या उद्दिष्टांशी संबंधित सल्लाविषयक सेवांकडून आणि इतर उपक्रमांकडून अपेक्षित असलेला महसूल तसेच अन्य अपेक्षित उत्पन्न यांच्यामार्फत, अंतर्गतरीत्या निधी उभारण्यासाठी केलेली योजना ;

(पंधरा) विद्यापीठातील अभ्यासक्रमांसाठी प्रवेश देण्यासाठी विद्यार्थ्यांची निवड करण्यासाठी अनुसरावयाची प्रस्तावित पद्धती ;

(सोळा) विद्यापीठाने स्थानिक गरजांशी संबंधित काही कार्यक्रम राबविण्याचे प्रस्तावित केले आहे किंवा कसे, असल्यास असे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी, विद्यापीठाने हाती घ्यावयाचे विशेषीकृत अध्यापन, प्रशिक्षण किंवा संशोधन विषयक उपक्रमांचे स्वरूप ;

(सतरा) विद्यापीठाने शेतकरी, शेतमजूर, इतर कामगार, महिला आणि उद्योग यांच्या लाभासाठी काही कार्यक्रम सुरु करण्याचे प्रस्तावित केले आहे किंवा कसे. असल्यास, त्याचा तपशिल द्यावा ;

(अठरा) खेळ व क्रिडा प्रकारासाठी तसेच राष्ट्रीय छात्रसेना, राष्ट्रीय सेवा योजना इत्यादीसारख्या पाठ्येतर कार्यक्रमासाठी उपलब्ध असलेले किंवा निर्माण करण्याचे प्रस्तावित केलेली क्रिंडागणे व इतर सुविधा यांचा तपशिल ;

(एकोणविस) विद्या विषयक मुल्यमापन करण्यासाठी प्रस्तावित केलेली व्यवस्था ;

(वीस) प्रस्तावित विद्यापीठ स्थापन करण्याच्या आवश्यकेते चे समर्थन
 (एकवीस) विनियामक मंडळाची मानके अनुसरण्यासंबंधातील बांधीलकी;
 (बावीस) विहित करण्यात येतील असे अन्य तपशिल;
 (तेवीस) प्रायोजक मंडळास देणे आवश्यक वाटेल असा अन्य तपशिल.

६. (१) विद्यापीठाच्या स्थापनेबाबतचा प्रस्ताव आणि सविस्तर प्रकल्प अहवाल प्राप्त झाल्यावर, शासनाने घटीत केलेल्या पुढील सदस्यांचा.समावेश असलेल्या समितीकडून शासन सविस्तर प्रकल्प अहवालाची तपासणी करून घेईल.

ही समिती पुढील सदस्यांची मिळून बनलेली असेल :-

(एक) सचिव किंवा प्रधान सचिव, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग . . . पदसिद्ध अध्यक्ष ;
 (दोन) सचिव किंवा प्रधान सचिव, संबंधित विभाग सदस्य ;

(क) वित्त विभाग ;

(ख) नियोजन विभाग ;

(ग) महसूल व वन विभाग ;

(तीन) शासनाने नामनिर्देशित केलेला शक्यतो संबंधित

विषयाच्या विद्यापीठाचा कुलगुरु. सदस्य ;

(चार) शासनाने नामनिर्देशित केलेले तीन विष्यात विद्वान, संशोधक किंवा तज्ज्ञ व्यक्ती. सदस्य ;

(पाच) उच्च व तंत्र शिक्षण विभागातील उपसचिव या दर्जापेक्षा कमी दर्जा नसलेला अधिकारी. सदस्य-सचिव ;

(सहा) प्रकल्पाशी संबंधित विषयातील सखोल ज्ञान व अनुभव असलेल्या तज्ज्ञ व्यक्तीला निमंत्रित म्हणून समितीच्या बैठकीला बोलविता येईल. अशा निमंत्रित व्यक्तीस चर्चेत भाग घेता येईल ; मात्र त्याला मतदानाचा अधिकार असणार नाही.

(२) समितीच्या पदसिद्ध सदस्यांव्यतिरिक्त इतर सदस्यांना, शासनाने यासंबंधात काढलेल्या आणि राजपत्रात प्रसिद्ध केलेल्या आदेशात विनिर्दिष्ट केले असेल असे मानधन आणि भत्ते मिळतील आणि अशा कालावधीपर्यंत ते पद धारण करतील.

(३) समिती पुढील निकषांवर प्रस्तावाची आणि प्रकल्प अहवालाची छाननी करील :-

(क) प्रायोजक मंडळाची आर्थिक सुस्थिती आणि भत्ता तसेच प्रस्तावित विद्यापीठाच्या पायाभूत सुविधा उभारण्यासाठी त्या मंडळाकडे असलेली क्षमता ;

(ख) प्रायोजक मंडळाची पाश्वभूमी, म्हणजेच शिक्षण क्षेत्रील मंडळाची विशेष तज्ज्ञता व अनुभव, त्याचा सर्वसाधारण लौकिक इत्यादी आणि विनियामक मंडळाची मानके अनुसरण्यासंबंधातील त्याची बांधिलकी ;

(ग) शिकवावयाच्या शैक्षणिक कार्यक्रमांची गुणवत्ता म्हणजेच समकालीन गरजांनुसार मनुष्यबळ विकसित करण्याची शैक्षणिक कार्यक्रमांची सक्षमता आहे; आणि त्यांत उद्दिष्टांमध्ये व्याख्या, केल्यानुसार कार्यक्रमाच्या नावीन्याचा अंतर्भव आहे.

(४) पोट- कलम (३) खालील प्रस्ताव आणि प्रकल्प अहवाल यांची छाननी करताना, समितीस, प्रायोजक मंडळाकडून, योग्य वाटेल अशी अन्य माहिती मागविता येईल.

(५) समितीस, सविस्तर प्रकल्प अहवालात उणीवा आढलल्यास त्याबाबत बदल सुचिविता येतील आणि प्रायोजक मंडळाने विनिर्दिष्ट कालावधीत त्यावर विचार करून त्यांचे अनुपालन करण्यासाठी, ते त्या मंडळास कळवता येतील.

(६) समिती, प्राप्त झालेल्या सर्व अर्जाची तपासणी करून तीचा अहवाल दोन महिन्यांच्या कालावधीत शासनाला सादर करील;

परंतु, पोट-कलम (५) खाली दिलेल्या सूचना कोणत्याही असल्यास, त्यांचे अनुपालन करण्यासाठी काही कालावधी दिलेला असल्यास, तो कालावधी अहवाल सादर करण्यासाठी वाढवून देण्यात येईल;

परंतु, आणखी असे की, शासन, समितीला अहवाल सादर करण्यासाठी दिलेला कालावधी हा, वेळोवेळी, सहा महिन्यांपेक्षा अधिक नसेल इतक्या एकंदर कालावधीसाठी वाढवून देऊ शकेल.

७. (१) कलम ६ अन्वये घटीत केलेल्या समितीचा अहवाल मिळाल्यानंतर विद्यापीठ स्थापन

करणे उचित असल्याबाबत जर राज्य शासनाची खात्री पटली तर, त्यास प्रायोजक मंडळाला इरादापत्र देता येईल ; आणि पुढील बाबी करण्यास फर्मावता येईल :-

(क) दाननिधी स्थापन करणे ;

(ख) (एक) असे प्रायोजक मंडळ म्हणून विचार करता येणे शक्य व्हावे याकरिता अशा प्रायोजक मंडळाच्या मालकी हक्काची व ताब्याची पुष्टी करणारे किमान १० ते ५० एकर जागेची उपलब्धता दर्शविणारे दस्तऐवज सादर करणे, जसे,-

क.	ग्रामिण क्षेत्र	५० एकर ;
ख.	तहसिल किंवा जिल्हा मुख्यालय	२५ एकर ;
ग.	विभागीय मुख्यालय	१५ एकर;
घ.	मुंबई महानगर प्रदेश	१० एकर ;

(दोन) स्वयं अर्थसहायित विद्यापीठ स्थापन करण्यासाठी संस्थेकडे स्वतःच्या मालकीची किंवा किमान ३० वर्ष संस्थेकडे भाडे तत्वावरील जमीन असेल, अशा संस्था देखील स्वयं अर्थसहायित विद्यापीठ स्थापन करण्यासाठी आवश्यक दस्तऐवज सादर करतील.

(तीन) (१) विद्यापीठामध्ये देण्यात यावयाचा प्रवेश हा, काटेकोरपणे गुणवत्तेच्या आधारे देण्यात येईल.

(२) विद्यापीठातील प्रवेशाकरिता लागणारी गुणवत्ता ही, एकतर अर्हता परिक्षेमध्ये मिळविलेले गुण किंवा श्रेणी आणि पाठ्यांतर्गत व पाठ्येतर कार्यक्रमांमध्ये मिळविलेले नैपुण्य यांच्या आधारे किंवा तशा प्रकारचे अभ्यासक्रम चालविणाऱ्या एखाद्या विद्यापीठ अधिसंघाने घेतलेल्या किंवा राज्याच्या अन्य कोणत्याही अभिकरणाने घेतलेल्या राज्यस्तरीय प्रवेश परीक्षेमध्ये मिळविलेले गुण किंवा श्रेणी यांच्या आधारे निर्धारित करता येईल:

परंतु व्यावसायिक व तांत्रिक अभ्यासक्रमांमधील प्रवेश हा केवळ प्रवेश परीक्षेमार्फतच देण्यात येईल.

(३) राज्य शासनाच्या, प्रचलित धोरणानुसार महाराष्ट्र राज्यामध्ये विविध सामाजिक प्रवर्गासाठी अस्तित्वात असलेले आरक्षण अनुसुचित जाती (SC) १३%, अनुसुचित जमाती (ST) ७%, विमुक्त जाती (अ) (V.J.A) ३%, भटक्या जमाती (ब) (N.T.B) २.५%, भटक्या जमाती (क) (N.T.C) ३.५%, भटक्या जमाती (ड) (N.T.D) २%, इतर मागासवर्ग (O.B.C) १९% आणि विशेष मागासप्रवर्ग (S.B.C) २% असे एकूण ५२% आरक्षण ठेवले आहे. तथापि, सर्वोच्च न्यायालयाने इंद्र साहानी या प्रकरणात दिलेल्या निवाडयानुसार आरक्षण ५०% च्या मर्यादेत ठेवण्याबाबतचे आदेश असल्याने स्वयं अर्थसहायित विद्यापीठामध्ये प्रवेशासाठी ५०% आरक्षण ठेवण्यात येईल, गुणवत्ता यादी नुसार प्रवेश प्रक्रिया केल्यानंतर मागासवर्गाची प्रवर्गासाठी आरक्षीत असलेल्या जागांपेकी काही जागा रिक्त राहिल्या तर त्या जागेवर एकूण प्रवेश क्षमतेच्या जास्तीत जास्त 2% पर्यंत प्रवेशासाठी विशेष मागासवर्गाची प्रवर्गातील उमेदवारांना प्राधान्य देऊन, संविधानिक आरक्षण कुठल्याही परिस्थितीत 50% पेक्षा जास्त

होणार नाही. असे असलेतरी शिक्षण शूक्त (Fee) किंवा इतर खर्चापोटी शासनाकडून प्रतीपूर्ती करण्यात येणार नाही

(४) या अधिसुचनेद्वारे/नियमावलीद्वारे, धार्मिक अल्पसंख्याकांच्या शैक्षणिक संस्थांना/विद्यापीठांना उक्त तरतुदीमधून वगळण्यात येत आहे.

(चार) विद्यापीठ अनुदान आयोग किंवा कायद्याद्वारे स्थापन केलेले अन्य कोणतेही वैधानिक मंडळ विहित करील अशा इतर शर्तीची पूर्तता करणे आणि विहित करील अशी अन्य माहिती पुरविणे;

(पाच) जर यापूर्वी करण्यात आले नसेल तर, प्रशासनिक प्रयोजनांसाठी आणि विद्याविषयक कार्यक्रम आयोजित करण्यासाठी, व्याप्तिक्षेत्राच्या किमान १५,००० चौरस मीटर क्षेत्रावर बांधकाम करणे;

(सहा) कमीत-कमी १० लाख रुपये एवढया रकमेची किंवा विनियामक मंडळाच्या मानकानुसार जी अधिक असेल एवढया रकमेची पुस्तके किंवा जर्नल्स यांची खरेदी करणे आणि समकालीन अध्यापन आणि संशोधनाकरिता पुरेशा प्रमाणात ग्रंथालयाला सुविधा देण्यासाठी पुस्तके, जर्नल्स, संगणक, ग्रंथालय नेटवर्कांग आणि इतर सुविधा यांवर ५० लाख रुपयांपेक्षा कमी नसेल किंवा विनियामक मंडळाच्या मानकानुसार जी अधिक असेल एवढी रक्कम पहिल्या तीन वर्षांमध्ये गुंतवणूक करण्याची हमी देणे;

(सात) २० लाख रुपये एवढया किंमतीची किंवा विनियामक मंडळाच्या मानकानुसार उपकरणे, संगणक, फर्निचर, इतर स्थावर व जंगम मालमत्ता खरेदी करणे आणि पायाभूत सुविधा देणे आणि एक कोटी रुपये एवढया रकमेपेक्षा कमी असणार नाही एवढी रक्कम किंवा विनियामक मंडळाच्या मानकानुसार जी अधिक असेल एवढी रक्कम उपकरणे संगणक, फर्निचर, इतर स्थावर व जंगम मालमत्ता आणि पायाभूत सुविधा पहिल्या पाच वर्षांमध्ये मिळविण्याची हमी देणे;

(आठ) विद्यापीठाद्वारे सुरु करण्यात आलेल्या प्रत्येक विभागात किंवा विद्या शाखेमध्ये कमीत-कमी एक प्राध्यापक, दोन सहयोगी प्राध्यापक आणि आवश्यक पुरक कर्मचारी वर्गासह पुरेश्या प्रमाणात सहायक प्राध्यापक यांच्या नियुक्तीची हमी देणे;

(नऊ) नियामक मंडळाने घालून दिलेल्या मानकाप्रमाणे विद्यार्थ्यांच्या हिताकरीता चर्चासत्र, वादविवाद करणे, सामान्यज्ञान तपासणी कार्यक्रमासारखे अभ्यासक्रमाला पुरक असे कार्यक्रम आणि खेळ, क्रिडा, राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्रसंैनिक दल यांसारखे पाठ्येतर कार्यक्रम हाती घेण्याची हमी देणे;

(दहा) विद्यापीठाच्या कर्मचाऱ्यांसाठी भविष्यनिर्वाह निधी स्थापन करण्याची आणि त्यांच्यासाठी कल्याणकारी कार्यक्रम हाती घेण्याची हमी देणे;

(अकरा) विद्यापीठ अनुदान आयोग, अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषद किंवा संघ राज्य किंवा राज्य शासनाच्या कायद्यान्वये स्थापन केलेली अन्य कोणत्याही सांविधिक मंडळाद्वारे विहित करण्यात येतील अशा इतर अटी पूर्ण करणे आणि अशी इतर माहिती पुरविण्याची तरतुद करणे :

(बारा) विद्यापीठ स्थापन झाल्यापासून त्याची पंधरा वर्षे पूर्ण होण्यापूर्वी ते विसर्जित करण्यात येणार नाही याची हमी देणे, आणि जर विद्यापीठ पंचवीस वर्षापूर्वी विसर्जित करण्यात आले असेल तर विद्यापीठाची असलेली सर्व मत्ता दायीत्वाशिवाय आणि सर्व भारापासून मुक्त अशा स्वरूपात शासनाकडे निहित होईल.

(तेरा) जर विद्यापीठ ही कोणत्याही अधिनियम, नियम, परिनियम, आदेश, विनियम, यांच्या तरतुदीचे व शासनाच्या व इतर संविधानिक मंडळांच्या निदेशांचे उल्लंघन केल्यामुळे विसर्जित करण्यात आले असल्यास विद्यापीठाची सर्व मत्ता दायीत्वमुक्त आणि सर्व भारापासून मुक्त अशा स्वरूपात शासनाकडे निहित होईल याची हमी देईल.

(२) प्रायोजक मंडळ पोट-कलम (१)मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या आवश्यकतांची आणि शर्तीची पूर्तता करील आणि इरादापत्र दिल्याच्या दिनांकापासून जास्तीत जास्त एक वर्षाच्या कालावधीत अनुपालन बाबतचा अहवाल

शासनाला देईल. तथापि, अपवादात्मक परिस्थितीत शासनास उक्त कालावधी वाढविता येईल. अनुपालन अहवाल मिळाल्यानंतर, शासन, या अनुपालन अहवालाची पडताळणी करण्यासाठी, विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशी समिती नियुक्त करील. उक्त समिती, तिच्या स्थापनेच्या दिनांकापासून एक महिन्याच्या आत, आपला अहवाल शासनाला सादर करील आणि त्या पोट-कलम (१) मध्ये घालून दिलेल्या आवश्यकतांची व शर्तीची प्रायोजक मंडळाने पूर्तता केली आहे किंवा कसे हे विनिर्दिष्ट करील. तथापि, शासनाला, उक्त समितीने अहवाल सादर करण्याचा कालावधी, जास्तीत जास्त तीन महिन्यांपर्यंत वाढविता येईल.

(३) प्रायोजक मंडळाने, परिच्छेद ७ च्या तरतुदीचे अनुपालन केले नाही तर, परिच्छेद ५ च्या पोट-कलम (१) अन्वये त्याने सादर केलेला प्रस्ताव फेटाळला जाईल आणि पोट-कलम (१) अन्वये देण्यात आलेले इरादापत्र काढून घेतल्याचे मानण्यात येईल.

८. प्रायोजक मंडळ, इरादापत्र प्राप्त झाल्यापासून एका महिन्याचे आत इरादापत्र मान्य असल्याचे शासनास कळविल.

९. प्रायोजक मंडळाचे इरादापत्र मान्य असल्याचे, पत्र शासनास प्राप्त झाल्यानंतर, सर्व बाबींची पूर्तता होत असल्यास, मंत्रिमंडळाच्या मान्यतेसाठी प्रस्ताव सादर करण्यात येईल.

१०. मंत्रिमंडळाने मान्यता दिल्यानंतर, विधेयक विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहामध्ये मांडण्यात येईल. विधेयक मान्य झाल्यानंतर स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ स्थापन करण्याबाबतची कार्यवाही करण्यात येईल.

स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ स्थापन करण्यासाठी विधानमंडळात सादर करण्यात येणा-या विद्यापीठाच्या अधिनियमांच्या मसूदयामध्ये इतर बाबींबरोबरच खालीलबाबींचा समावेश असेल.

१. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचे संक्षिप्त नाव :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचे नाव व ते कोठे स्थापन करण्यात येणार आहे. याबाबतची माहिती अधिनियमांच्या मसूदयामध्ये अंतर्भूत असावी.

२. **व्याख्या** :- अधिनियमांमध्ये आलेल्या संज्ञेचा अर्थ स्पष्ट करणारी व्याख्या.

३. **विद्यापीठाची उद्दीष्टे** :- विद्यापीठ ज्या उदिष्टासाठी स्थापन करण्यात येणार आहे. त्या उदिष्टांची सविस्तर माहिती दयावी.

४. **विद्यापीठ सर्वाना खुले** :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ सर्वासाठी खूले असावे, याबाबतची सविस्तर तरतूद अधिनियमांमध्ये असावी.

५. **विद्यापीठ स्वयं अर्थसहाय्यित असणे** :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठास शासनाकडून कोणत्याही स्वरूपाची आर्थिक मदत मिळण्याच्या हक्क असणार नाही, अशी तरतूद अधिनियमांमध्ये असावी.

६. **स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचा दाननिधी** :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ मुंबई किंवा उपनगर जिल्हाक्षेत्रामध्ये असेल तर रु. दहा कोटीचा दाननिधी स्थापन करेल आणि मुंबई किंवा मुंबई उपनगर जिल्हाक्षेत्राच्या बाहेर असेल तर रु. ५ कोटी दाननिधी स्थापन करण्यात येईल. याबाबतची तरतूद असावी. यामध्ये दाननिधीचा वापर, दाननिधी मधून मिळणा-या उत्पन्नाचा वापर कशासाठी करावा, याचा उल्लेख असावा.

७. **स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचा सर्वसाधारण निधी** :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचा सर्वसाधारण निधी स्थापन करण्याबाबतचे स्त्रोत उदा. फी व इतर शूलके प्राप्त झालेले अंशदान

किंवा प्राप्त झालेली कोणतीही देणगी किंवा दान आणि कोणत्याही मार्गाने मिळणारे उत्पन याचा उल्लेख असावा.

८. **सर्व साधारण निधीचा वापर :-** स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांनी स्थापन केलेल्या सर्वसाधारण निधीचा वापर कोणत्या उद्देशासाठी करता येईल याबाबतचा तपशील अधिनियमांमध्ये देण्यात यावा.
९. **स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचे अधिकारी :-** स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठामध्ये अध्यक्ष, कुलगुरु, कुलसचिव, वित्त व लेखा अधिकारी, परिक्षा नियंत्रक आणि विद्यापीठाचे अधिकारी म्हणून घेषीत करण्यात येतील असे इतर अधिकारी यांचा उल्लेख असावा.
१०. **स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाच्या अध्यक्षांची नियुक्ती :-** अध्यक्षांची नियुक्ती कोणत्या अटी व शर्ती नुसार आणि किती कालावधीसाठी करण्यात येईल, तसेच अध्यक्षांचे अधिकार काय असतील याबाबतचा स्पष्ट उल्लेख अधिनियमांमध्ये करण्यात यावा.
११. **अध्यक्षाला पदावरुन दुर करणे :-** अध्यक्षाला पदावरुन दुर करण्याची कार्यपद्धती व कोणत्या परिस्थिती मध्ये त्याला पदावरुन दुर करता येईल, याबाबत स्पष्ट उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.
१२. **स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाच्या कुलगुरुंची नियुक्ती :-** अधिनियमांमध्ये कुलगुरुंची नियुक्ती कोणत्या अटी व शर्ती नुसार आणि किती कालावधीसाठी करण्यात येईल, तसेच कुलगुरुंचे अधिकार काय असतील याबाबतचा स्पष्ट उल्लेख अधिनियमांमध्ये करण्यात यावा.
१३. **कुलगुरुला पदावरुन दुर करणे :-** कुलगुरुला पदावरुन दुर करण्याची कार्यपद्धती व कोणत्या परिस्थिती मध्ये त्याला पदावरुन दुर करता येईल, याबाबत स्पष्ट उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.
१४. **स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाच्या कुलसचिवांची नियुक्ती :-** कुलसचिवांच्या नियुक्तीची कार्यपद्धती, अटी व शर्ती कुलसचिवांना देण्यात येणारी वित्त लब्धी तसेच कुलसचिवांची नियुक्ती कोणाकडून करण्यात येईल. याबाबत अधिनियमांमध्ये तरतूद असावी.
१५. **वित्त व लेखा अधिकारी यांची नियुक्ती :-** वित्त व लेखा अधिकारी यांच्या नियुक्तीची कार्यपद्धती, अटी व शर्ती वित्त व लेखा अधिकाऱ्यांना देण्यात येणारी वित्त लब्धी तसेच वित्त व लेखा अधिकाऱ्यांची नियुक्ती कोणाकडून करण्यात येईल. याबाबत अधिनियमांमध्ये तरतूद असावी.
१६. **परीक्षा नियंत्रकाची नियुक्ती :-** परीक्षा नियंत्रक या पदाच्या कर्तव्य व जवाबदा-या तो कोणाच्या अधिक्षनाखाली निर्देशाखाली व मार्गदर्शनाखाली काम पार पाडील याबाबत तरतूद असावी.
१७. **स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचे इतर अधिकारी :-** इतर अधिका-यांच्या नियुक्तीची कार्यपद्धती, त्यांना अनुज्ञेय असलेली वित्तलब्धी, त्यांच्या सेवा शर्ती याबाबतचा तपशील असावा.

१८. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाची प्राधिकरणे :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांमध्ये कोणती प्राधिकरणे कार्यरत असतील, उदा. नियामक मंडळ, कार्यकारी समिती, विद्यापरिषद, परिक्षामंडळ इत्यादीबाबतचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

१९. नियामक मंडळ :- नियामक मंडळांमध्ये कोणकोणते सदस्य असतील, याबाबतचा उल्लेख तसेच नियामक मंडळाचे अधिकार कार्यक्षेत्र याबाबतचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

२०. कार्यकारी समिती :- कार्यकारी समितीमध्ये कोणकोणते सदस्य असतील, याबाबतचा उल्लेख तसेच कार्यकारी समितीचे अधिकार, कार्यक्षेत्र याबाबतचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

२१. विद्यापरिषद :- विद्यापरिषदेमध्ये कोणकोणते सदस्य असतील, याबाबतचा उल्लेख तसेच विद्यापरिषदेचे अधिकार, कार्यक्षेत्र याबाबतचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

२२. परिक्षामंडळ :- परिक्षामंडळमध्ये कोणकोणते सदस्य असतील, याबाबतचा उल्लेख तसेच परिक्षामंडळाचे अधिकार, कार्य आणि मुदत कशी ठरविण्यात येईल. याबाबतचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

२३. इतर प्राधिकरणे :- इतर प्राधिकरणांची रचना अधिकार, कार्य व मुदत याबाबतचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

२४. समित्या :- विद्यापीठांच्या प्राधिकरणांद्वारे नियुक्त करण्यात येणा-या समित्यांची रचना कार्य व मुदत याबाबत स्पष्टता असावी.

२५. विद्यापीठाचे पहिले परिनियम :- विद्यापीठाचे पहिले परिनियम करण्याचे अधिकार कोणास असतील आणि त्यांना मान्यता देण्याचे अधिकार कोणास असतील, याबाबत अधिनियमांमध्ये तरतूद असावी. तसेच पहिल्या परिनियमांद्वारे कोणकोणत्या बाबींसाठी तरतूद करता येईल. याबाबत उल्लेख असावा.

२६. नंतरचे परिनियम :- नंतरचे परिनियम तयार करण्याचे अधिकार व मान्यता देण्याचे अधिकार कोणास असतील आणि नंतरच्या परिनियमांद्वारे कोणत्याबाबींसाठी तरतूद करण्यात येईल, याबाबतच्या स्पष्ट उल्लेख असावा.

२७. विद्यापीठाचे पहिले आदेश :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचे पहिले आदेश तयार करण्याचे अधिकार व मान्यता देण्याचे अधिकार कोणास असतील आणि विद्यापीठाचे पहिले आदेशांद्वारे कोणत्याबाबींसाठी तरतूद करण्यात येईल, याबाबतच्या स्पष्ट उल्लेख असावा.

२८. नंतर काढलेले आदेश/विनियम :- नंतर काढलेले आदेश/विनियम तयार करण्याचे अधिकार व मान्यता देण्याचे अधिकार कोणास असतील आणि नंतर काढलेले आदेश/विनियमांमध्यारे कोणत्याबाबींसाठी तरतूद करण्यात येईल, याबाबतच्या स्पष्ट उल्लेख असावा.

२९. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठातील अभ्यासक्रमाना प्रवेश व आरक्षण :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठातील अभ्यासक्रमाना प्रवेश व आरक्षण याबाबतच्या तरतूदीचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये स्पष्टपणे व शासनाच्या धोरणानुसार असावा.

३०. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांच्या परीक्षा :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठातील परिक्षा घेण्याबाबतच्या तरतूदी वेळापत्र इत्यादीच्या उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

३१. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे निकाल जाहीर करणे :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांने घेतलेल्या प्रत्येक परिक्षांचा निकाल किती दिवसांमध्ये जाहीर करावा याबाबतची तरतूद अधिनियमांमध्ये करण्यात यावी.

३२. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे फी रचना :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांमधील अभ्यासक्रमांसाठी आकारली जाणारी फी याबाबतचा तपशील व रचना याची माहिती अधिनियमांमध्ये असावी.

३३. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्था (कॅपिटेशन फी घेण्यास प्रतिबंध अधिनियम १९८७) लागू करणे :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांसाठी महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्था (कॅपिटेशन फी घेण्यास प्रतिबंध अधिनियम १९८७) लागू करण्याबाबतचा तरतूदीच्या उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

३४. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे वार्षिक अहवाल :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठाचा वार्षिक अहवाल कोणामार्फत तयार करण्यात येईल आणि त्यामध्ये विद्यापीठांने उद्दिष्टांची पूर्तता करण्यासाठी कोणती पावली उचलणार आहे. याबाबतचा उल्लेख वार्षिक अहवालामध्ये असावा.

३५. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे वार्षिक लेखे :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे वार्षिक लेखे व ताळेबंद तयार करण्यासंदर्भात व त्याचे लेखापरिक्षण करण्यासंदर्भात अधिनियमांमध्ये स्पष्टता असावी.

३६. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे प्राधिकरणाची कार्यवाही पद रिक्त राहिल्याच्या कारणामुळे विधी अग्राहय न करणे.

३७. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे अभिलेख पुरावा देणे पध्दत :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे दस्त ऐवज, पावती, अर्ज इत्यादी पुरावा म्हणून ग्राह्य धरण्यासाठी कार्यपद्धती विहित करण्यात यावी.

३८. स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे प्रायोजक मंडळाने विद्यापीठ विसर्जित करणे :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठांचे प्रायोजक मंडळाने विद्यापीठ विसर्जित करण्याबाबतच्या तरतूदी, कार्यपद्धती व त्याबाबतच्या कायदेशीर बाबीचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये करण्यात यावा.

३९. शासनाचे अधिकार :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठासंदर्भात शासनाचे अधिकार काय असतील याबाबतचा तरतूद अधिनियमांमध्ये स्पष्टपणे करावी.

४०.नियम करण्याचा अधिकार :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठासंदर्भात नियम करण्याबाबतचे अधिकार याबाबतचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

४१.अडचणी दूर करण्याचा अधिकार :- स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ सदर अधिनियमांन्वये स्थापन झाल्यानंतर काही कायदेशीर अडचणी आल्यास, सदर अडचणी दूर करण्यासंदर्भात कोणती कार्यवाही करण्यात येईल. याचा उल्लेख अधिनियमांमध्ये असावा.

---XXX---

अर्जाचा नमूना

- (१) प्रायोजक मंडळाचे नाव
- (२) प्रायोजक मंडळाचे नोंदणीप्रमाणपत्र, त्याची घटना व त्याचे उपविधी यांच्या प्रती
- (३) स्वयं अर्थाहाय्यित विद्यापीठ कोठे स्थापन करण्यात येणार आहे त्या ठिकाणाचा संपूर्ण पत्ता
- (४) अर्जा सोबत जागेचा तपशिल जोडला आहे काय
- (५) प्रकल्प अहवाल जोडला आहे काय
- (६) विद्यापीठासाठी दान निधी स्थापन करण्याबाबतच्या कार्यवाहीची माहिती
- (७) या अर्जान्वये स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ स्थापन करण्यासाठी मी विनंती अर्ज केला तरी त्यानुसार स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठ स्थापन करण्यास परवानगी देणे आणि त्यानुसार अधिनियम संमत करणे शासनावर बंधनकारक नाही याची मला जाणीव आहे.

सही व शिक्का

सहपत्र वरीलप्रमाणे